

Kriticisimus ve filosofii

Od vědy a ještě spíše od filosofie si nemůžeme odmyslit jejich specifickou kritičnost. Svět, v němž dnes Evropou poznamenané lidstvo žije, si nedovedeme představit (a také by skutečně nebyl ani možný) bez konkrétního způsobu pojmového myšlení, které odstartovali staří Řekové jako jeho jediní vynálezci. Mytické myšlení je bytostně ne-kritické, tj. nedokáže svými prostředky odlišit v sobě správné od nesprávného, smysl od nesmyslu. Pojmovost nás naproti tomu ke kritičnosti přímo vede, pokud se tomu zuby nehty nebráníme. A kritičnost se nikdy neomezuje na to, co je před námi a mimo nás, ale vždycky dříve či později obrátí své ostří také proti nám (a zase: pokud se tomu zuby nehty nebráníme). Jedním z prvních důsledků filosofické kritičnosti byla potřeba odlišit filosofii od nefilosofie (a způsob filosofického myšlení od způsobů jiných, především od myšlení mytického typu). Nejstarší pokus o sebepochopení filosofie (připisovaný Pythagorovi, ale literárně přímo doložený teprve u Platóna) postavil své kritérium na vztahu k pravdě (resp. původně k moudrosti): skutečným, tj. pravým filosofem je ten, kdo nade všechno miluje pravdu (moudrost), touží po ní a usiluje o ni, ale kdo zároveň ví, že ji nemá, nevlastní, že jí nedisponuje (pravdu resp. moudrost „mají“ bohové, ale právě proto bohové „nefilosofují“). V tomto smyslu je tedy určena dvojí hranice, za kterou lidské myšlení přestává mít filosofický charakter. Na jedné straně jsou ti, kdo mají za to, že pravdu mají a znají (a míní tím ovšem jednotlivé poznatky a jejich soubory); na druhé pak ti, kdo po pravdě netouží a snad dokonce prohlašují, že žádná pravda není (neplatí). Tak se filosofie již někdy ve 4. století př.Kr. vymezila na jedné straně proti tzv. „mnohovědění“ a na druhé straně proti sofistice

(Písek, 951231-2.)